

üzenetek. Persze nemcsak a harmónia, de időnként bizonyos belső feszültségek is elénk kerülnek általuk. Frappáns miniportrékat is ad Kovács Péter, többek között édesanyjáról, a „szép mamáról”, vagy éppen „Bébikéről”, a gyermekkora óta sérülten élő családtagról. Egyik remek mondata, a tömör jellemzés szép példája: „Parasztosan egyszerű, tiszta és cerek arcának ráncoktól szabadalt, lágyan domboz formái közül fáradt, mégis világítón kék pillantását az érkezőre emelte. Aztán alig hallható sóhajjal biccentett finoman, puha hullámokba rendezett hajú ősz fejével, s jobbát a széles karfáról épp csak megemelve, legyintett egyet.”

Igy ír Kovács Péter — Pilinszky közelében. S ez a közelség soha el nem múlik... (*Vigilia Kiadó, Budapest, 2015*)

BAKONYI ISTVÁN

KENYERES ZOLTÁN: WEÖRES SÁNDOR

Kenyeres Zoltán neve nem ismeretlen azok számára, akik érdeklődnek a magyar irodalomtörténet iránt, és azok előtt sem, akik akár csak felületesen foglalkoztak a Weöres-recepcióval, hiszen olyan kötetek szerzőjéről van szó, mint a *Gondolkodó irodalom* (1974), *A lélek fényűzése* (1983), *Tündérsíp* (1983) vagy Ady Endréről írt monográfiája. Talán nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy Weöres recepciójában Kenyeres *Tündérsíp* című könyve a legjelentékenyebb tanulmány, hiszen minden utána írott kisebb-nagyobb írás erre a könyvre támaszkodik, annak gondolatszerkezetét követi. A 2013-ban megjelent Weöres-monográfia voltaképpen ennek a korábbi kötetnek a szövegét közli újra kisebb, de nem jelentéktelen változtatásokkal, és úgy tűnik, hogy 30 év távlatából is megtartotta érvényességét.

A teljesség igényével Kenyeres végigköveti Weöres pályáját egészen gyermekkorától, a felfedezés pillanatától (Bónyi Adorján „lelkes és már megmosolyogtatóan szárnyaló” cikkétől 1929. április 14-én) először a *Tündérsípban* a *Psyché*re való rövid rátekintésig, majd az új *Weöres Sándor* című könyvben a hozzátoldott *És azután...* fejezetben egészen haláláig. Az alapszöveg, melyre az új könyv támaszkodik, több évtizedes munka eredménye volt, s ahogy Kenyeres írja, számára ez nem csak irodalomtudományos munkát jelentett. „Sokévi olvasás, jegyzetelés, kutatás előzte meg, azt lehet mondani, 1965–66 óta készültem rá. Weöres Sándor nemcsak az olvasmányaimhoz és úgynevezett »tudományos« kutatásaimhoz tartozott, hanem az életemhez is” — írja (367.), és ez nagyban meg is látszik a könyv gazdag életrajzi adalékaiban és a néhol kedvesen megcsillanó elfogultságában. Az a gazdag ismeretanyag, melyre a könyv támaszkodik, nem indokolta, hogy jelentősebb változta-

tásokat eszközöljön az 1981-ben már kész szövegben, az eltérések jobbára abban merülnek ki, hogy az akkoriban még mindig nem hatásmentes irodalompolitika frazeológiáját kigyomláta az újonnan megjelent szövegből, így lett például a „feszabadulás” helyett „a háború utáni idő”, az „individualista” helyett „enközpontú”, a „fasiszta” szót már egyáltalán nem használja, kivett számos olyan szövegrészletet, melyben Weöres művészetét társadalmi jelenségekre való válaszádként interpretálja, és a 2013-as kiadásba belekerülhetett egy Nietzsche-idézet is (120.), ami 1983-ban — úgy tűnik — még elképzelhetetlen volt, valamint egy fontos adalékot is kapunk a *Hallgatás tornya* kötet címválasztásával kapcsolatban, mely szerint a cím nem az elnyomó irodalompolitika miatti hallgatásra utal, hanem a Gangesz partján lévő temető tornyára, ahol a holttesteket keselyűk emésztik el, azaz az „égbe temetkeznek”. Mindezzel együtt a változtatások csekélyek, és nem is módosítanak a szöveg alaptermészetén, gondolatmenetén és lényeges pontjain, és talán ez a gesztus azt is jelenti, hogy a Weöres-recepció nem lépett még túl azon, amit Kenyeres 1983-ban már megjelentetett a *Tündérsípban*, és így módon a Weöres születésének centenáriumán kiadott új könyv egyfajta felhívás a szakmának, hogy folytassák a Weöres költészetéről való gondolkodást új, korszerűbb irodalomtudományi eszközök bevonásával.

Kenyeres stílusa kellemes átmenetet jelent a könnyen érthető népszerűsítő nyelvezet és a tudományos igényű értekező stílus között, melyre a szerző is rávilágít: „Többségünkben igyekeztünk visszatérni ahhoz az értekező prózai nyelvezethez, amelyet Miklós Pál »Minerva-nyelvnek« nevezett.” (367.) Ez a nyelvezet számot tart a nem szakmabeli, laikus közönség érdeklődésére is, de a szakmának is értékes irodalomtörténeti összegzést nyújt.

Kenyeres végigvezet minket Weöres életpályáján, és a könyv megírásakor újra érvényhez jutó irodalomtudományi terminológiai kristályszerkezetébe ágyazza, így válnak orientációs pontjaivá „szürrealizmus”, „impresszionizmus” „vatesz költő szerep”. Ahogy maga Kenyeres Zoltán írja, rá nem hatottak a hermeneutista iskola nézetei, és ez okot adhat némi hiányérzetre egyeseknél, de az éppen folyó kulturális fordulat szemléletmódjába nagyon jól illeszkedik a könyv, mivel nem pusztán szövegeket elemez, hanem igyekszik egy tágabb horizonton értelmezni Weöres életművét, nem feledkezve meg kulturális és gondolkodásbeli beágyazottságáról, és arról, hogy kitapints a művek mögött a személyes motivációt.

A könyv első fejezetében (*Csöngédől Pécsig*) bemutatja nekünk Weöres pályakezdését, esztétikai elveinek leveleiből és vallomásaiból kimutatható alakulásait, majd a második fejezetben (*Az Elysium-*

tól a Tűzkútig) élénk tárja Weöres munkásságának azon részeit, melyeket az életmű csúcának tart. Kenyeres úgy látja, hogy Weöres szándéka a reflexív líra hagyományától való elfordulás volt, a szellemi szabadmozgás versben való kifejezhetősége érdekelt. Ennek fényében értekezik Weöres személyiség-felfogásáról, a személyiség meghaladásának a kísérleteiről, *A sorsangyalok* weöresi önértelmezésén keresztül az irracionálizmus, az automatikus írás és költészet *faber* jellegének ötvözéséről (95.), a hosszúénekek érzelemsugárzó, tárgyi-érzéki közvetlenségéről (123.), de kimerítően értekezik Weöres mítoszokhoz való vonzódásáról, és a költő játékveiseről, melyben a vershangzás poétikai jelentőségét tárja fel rendkívüli tüzetességgel és elméleti alaposággal (162.). A negyedik fejezetben végül Weöres szonettjeit mutatja be, amelyet a költő életműve csúcának tart, melyben a formai és tartalmi szándékok tökéletes szintézisét látja, és utal Weöres és Mallarmé kapcsolatára, valamint kiemeltetja a próteuszi alakváltó magatartás mögött meghúzódó Jézus-eszményt.

A könyv új fejezetében (*És azután...*) pontosítja mindazt, amit a *Psyché* kötetről korábban írt, és számot vet a Weöres drámáit méltató szakirodalommal, és maga is hozzá teszi azt, amit érdemesnek tart róla elmondani, mivel korábban ezekkel nem foglalkozott. Górcső alá veszi Weöres három utolsó kötetét, melyben Kenyeres már nem lát nóvumot, úgy véli, hogy a *Tűzkútban* már megvalósított költészeti eredmények a továbbélése csupán.

„Mi történhet még Weöres körül?” — teszi fel a kérdést Kenyeres Zoltán a könyv legvégén (373.), miután röviden bemutatta mindazt, ami a *Tündérsíp* óta a Weöres-recepcióban történt, és valóban ez az a kérdés, amit mi is felteszünk magunknak. Hogyan lehet Weöreshöz új szempontból hozzányúlni, érvényesítve a mediális irodalomtudomány új elméleteit, eleget téve a kulturális fordulat támasztotta követelményeknek is? (*Kossuth Kiadó, Budapest, 2013*)

PÁLI ATTILA

AZ ÉVEK ISZKOLÁSA Esterházy Péter és Marianna D. Birnbaum beszélget

Úgy tűnik — és ez sokadszor derül ki —, hogy hasznos eljárás az újraolvasás. Bizonyára bennem is lehetett a hiba, de amikor először értem a végére Esterházy Péter és Marianna D. Birnbaum immár második közös könyvének, *Az évek iszkolásának*, némileg csalódottan tettem le. Soknak találtam az írói manírokat, a már jól ismert Esterházy-féle gesztusokat. Körüllengte az egész kötetet valami habkönnyű játékoság, amelyben, bevallom, nem kevés modorosság is érzem,

és mindezt olyan távolinak gondoltam annak a kisvilágnak a gondjaitól és alapérzéseitől, amelyben manapság élünk. A befogadásnak is megvan a maga (járó)kerete, amitől az olvasó aligha képes függetleníteni magát. Hozzátehetem, hogy nem ellenséges területre merészkedtem, amikor nekiláttam az olvasásnak. A kortárs magyar irodalom egyik (nagy) értékének gondolom Esterházy prózáját, humorát, világlátásával rokonszenvezem, néhány hónappal korábban abszolvtam az *Egyszerű történet* két kötetét, és kövessenek meg, *A kardozós változat* jobban tetszett, mint a *Márk*.

Bizonyára a vázolt disszonancia tette rosszkedvűvé az első olvasást. Ha élhetek egy zenei párhuzammal: furcsán hatott rekviem hallgatása közben egy menüetre fülelni. Másodjára rájöttem, hogy eddig sem rekviemet hallgattam és *Az évek iszkolása* sem menüett, sok-sok játékosága ellenére sem. Semmi sem egyszerű, minden bonyolultabb annál, mint amilyennek látszik.

Kézenfekvő párhuzamot vonni a szerzőpárosnak a kilencvenes évek elején megjelent beszélgetőkönyvével, az *Esterházy-kalauzzal*. Az első megállapítás aligha lehet más, mint ez: az új kötet sokkal személyesebb, mint a korábbi. Marianna D. Birnbaum sokat (talán túlságosan is sokat) kérdezi az író a családjáról, amelyek olykor a női magazinok kérdésfelvetéséi idézik. Nem egyszerű arra válaszolni, ezen a téren meddig mehet el a kérdező és a válaszadó. Hol húzódnak az intimitás határai? Szerencsés-e az iránt érdeklődni, „Boldog embernek tartotta az édesanyját?” Kétségkívül híres, és bizonyos értelemben reflektorfényben (na jó: lámpafényben) álló (híres) embernek kell lenni — nem kizárólag irodalmi értelemben — ahhoz, hogy ezt és hasonló kérdéseket feltegyenek egy írónak. Más megközelítésben az sem hagyható figyelmen kívül, hogy olyan alkotó esetében helyénvaló ez, és a hasonló, a családra vonatkozó kérdések sora, aki életművében sokszorosan beleírta, fel- és beledolgozta a családját. Ebben az értelemben szakmai relevanciával is rendelkeznek a tárgykörre fókuszáló kérdések. Többször világossá válik, hogy nem akar válaszolni a családöt érintő ilyen-olyan kérdésre (nem ritkán szellemesen mellébeszél, és erre maga is felhívja a figyelmet), mégis olykor brutális őszinteséggel csap (simogat?) vissza. „Ha időnként sajnóan hiányoznak is, van abban valami nyugalom is, hogy halottnak tudhatom a szüleim.”

Nem véletlenül merül fel beszélgetés közben az író katolicizmusa, aki arra, hogy mindez mit jelent neki, három szóval válaszol: „műveltséget, kultúrát, Európát”. Nem tér ki az új pápáról szóló kérdés elől sem, amelynek kapcsán jelzi: „(...) a katolikus egyházban, ebben a legintézménye-